

national legislation in the Article 332-1 of the Criminal Code of Ukraine and the Article 204-2 of the Code of Ukraine on Administrative Offences. The difference between them is following: bringing to criminal responsibility according to the Article 332-1 of the Criminal Code of Ukraine is possible only if there is a special intention of violation the procedure for entry-exit and damage to the interests of the state. The regulating legislation is examined on considering the blanket dispositions of the criminal legal and administrative norms mentioned above; they are interpreted with the help of this legislation. Thus, there is certain non-compliance between normative legal acts which regulate the procedure for entry-exit to the temporary occupied territory of Ukraine and the procedure for movement the goods to the area of anti-terrorist actions.

Address to the judicial precedents which have been formed during the application of the Article 332-1 of the Criminal Code of Ukraine, the Article 204-2 of the Code of Ukraine on Administrative Offences and the Article 204-3 the Code of Ukraine on Administrative Offences "Violation of the procedure for movement the goods to or from the area of anti-terrorist operation" shows that courts close the cases according to the Article 204-3 of the Code of Ukraine on Administrative Offences in the absence of formal components of the administrative offence in the actions of the person; they explain this fact by the absence of the procedure for movement the goods to or from the area of anti-terrorist operation established by the Cabinet of Ministers. Due to this fact the courts qualify the actions mentioned above according to the Article 332-1 of the Criminal Code of Ukraine.

Based on the conducted research the author comes to the conclusion on the imperfection of the regulating legislation which leads to unjustified qualification of violation of the procedure for movement the goods to the area of anti-terrorist operation according to the Article 332-1 of the Criminal Code of Ukraine and proposes the ways of solving this situation.

Key words: *procedure for entry-exit, temporary occupied territory, judicial practice.*

УДК 343.1

О. О. Дудоров

УМИСНЕ ВБИВСТВО, ПОЄДНАНЕ ЗІ ЗГВАЛТУВАННЯМ: ПИТАННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНУ

У статті розглянуто проблему належності умисного вбивства, поєданого зі згвалтуванням і насильницьким задоволенням статевої пристрасті неприродним способом (п. 10 ч. 2 ст. 115 Кримінального кодексу України), до числа складених злочинів, а також висвітлюються пов'язані з цим питання кваліфікації насильницьких злочинів. З урахуванням підходів, вироблених доктриною, сформульовано пропозиції щодо вдосконалення кримінального закону в частині відповідальності за «поєднані» вбивства.

Ключові слова: *вбивство, згвалтування, кваліфікація, сукупність злочинів, складений злочин, особливо тяжкі наслідки.*

Постановка проблеми. Відповідно до ст. 3 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. У комплексі невід'ємних прав і свобод людини і громадянина важливе місце займає

статева свобода, а всебічне забезпечення статевої недоторканості вважається виміром цивілізаційної зрілості суспільства, його здатності створити умови для гармонійного розвитку підростаючого покоління. Удосконалення кримінально-правової протидії злочинним посяганням на життя, статеву свободу й статеву недоторканість особи є злободенною проблемою, що потребує вироблення соціально обумовлених і науково обґрунтованих рекомендацій, адресованих як законодавцеві задля усунення вад нормативної регламентації відповідальності за вказані злочини, так і правозастосувачеві з метою правильного та однакового застосування кримінального закону. Складно не погодитися з тим, що кримінальне право як наука заради науки без її виходу на законодавчу й правозастосовну практику має низький коефіцієнт корисної дії [1, с. 304].

Аналіз останніх досліджень і формулювання цілей. Закріплена в п. 10 ч. 2 ст. 115 Кримінального кодексу України (далі – КК) конструкція умисного вбивства, поєднаного зі зґвалтуванням і насильницьким задоволенням статевої пристрасті неприродним способом, ставить питання про відповідність реалій її застосування принципу *non bis in idem* і, відповідно, перспективи її подальшого існування. Указана законодавча конструкція породжує в юридичній літературі (праці Л.П. Брич, І.М. Гнатів, І.І. Давидович, Н.А. Дідківської, І.О. Зінченко К.П. Задої, О.В. Крючкової, О.Б. Шигоніна, Н.М. Ярмиш та ін.) появу суперечливих суджень щодо того, чи виключає вона кваліфікацію за сукупністю злочинів, передбачених відповідними частинами статтями 115, 152 (153) КК, і чи поглинається нею факт учинення зґвалтування або насильницького задоволення статевої пристрасті неприродним способом (надалі для більш стислого викладення матеріалу в основному йтиметься про співвідношення вбивства та зґвалтування). Висвітленню зазначених питань і присвячено цю статтю.

Виклад основного матеріалу. Почну з усталеного в доктрині й на практиці положення (дотичного до розглядуваної проблематики): якщо при зґвалтуванні чи замаху на цей злочин винний заподіяв потерпілій особі смерть через необережність, то його дії охоплюються ч. 4 ст. 152 (за ознакою настання особливо тяжких наслідків зґвалтування) і додаткової кваліфікації за ст. 119 КК не потребують.

Умисне вбивство ч. 4 ст. 152 КК не охоплюється. Дії особи, яка в процесі зґвалтування (замаху на нього) чи одразу після нього вчинила умисне вбивство потерпілої особи, у судовій практиці зазвичай кваліфікуються за п. 10 ч. 2 ст. 115 (убивство, поєднане зі зґвалтуванням) і, відповідно, за ст. 15, ст. 152 або ст. 152 КК (інкримінування тієї чи іншої частини статті КК про зґвалтування залежить від наявності в діях винного кваліфікуючих ознак цього злочину). Причому Пленум Верховного Суду України (далі – ВСУ), послідовно обстоюючи положення про кваліфікацію вчиненого за сукупністю злочинів (абз. 1 п. 14 постанови від 7 лютого 2003 року № 2 «Про судову практику у справах про злочини проти життя та здоров'я особи», абз. 2 п. 2 постанови від 30 травня 2008 року № 5 «Про судову практику у справах про злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості

особи»), наголосив на необхідності інкримінування в цьому разі саме ч. 4 ст. 152 КК (у зв'язку зі спричиненням особливо тяжких наслідків згвалтування). Поділяючи позицію Пленуму ВСУ, Ю.О. Фідря пише, що смерть особи внаслідок учинення умисного вбивства, поєднаного зі згвалтуванням, треба визнавати різновидом особливо тяжких наслідків згвалтування [2, с. 106]. Приблизниками інкримінування в цьому випадку кваліфікуючої ознаки згвалтування «особливо тяжкі наслідки» виступають і деякі інші автори [3, с. 225, 229; 4, с. 201-204].

Видається, однак, що мають рацію В.О. Навроцький і Н. Ярмиш, які в згаданих роз'ясненнях Пленуму ВСУ вбачають порушення принципу *non bis in idem* [5, с. 469-471; 6, с. 37-38]. Таким чином, у розглядуваній ситуації смерть потерпілої особи не повинна розглядатись як прояв особливо тяжких наслідків згвалтування, оскільки в протилежному випадку умисне спричинення смерті потерпілій особі буде двічі інкриміноване винному. А це суперечило б ст. 61 Конституції України, згідно з якою ніхто не може бути двічі притягнений до юридичної відповідальності одного виду за одне й те ж правопорушення, а так само виробленому теорією кримінально-правової кваліфікації положенню про недопустимість подвійного інкримінування. На користь того, що в цьому випадку не слід інкримінувати згадану кваліфікуючу ознаку, певною мірою вказує роз'яснення, наведене в п. 14 постанови Пленуму ВСУ від 4 червня 2010 року № 7 «Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки». Тут, зокрема, сказано, що якщо загибель однієї або кількох осіб є проявом передбачених відповідною частиною статті Особливої частини КК тяжких або особливо тяжких наслідків, то умисне спричинення смерті цією частиною не охоплюється й потребує окремої кваліфікації за відповідною статтею КК.

О.В. Крючкова висловила думку про те, що кваліфікація закінченого згвалтування, поєднаного із закінченим умисним убивством, за ч. 1 ст. 152 і п. 10 ч. 2 ст. 115 КК також не узгоджується зі ст. 61 Конституції України і ч. 3 ст. 2 КК, що закріплюють принцип *non bis in idem*. Стверджується, що такі дії треба кваліфікувати лише за п. 10 ч. 2 ст. 115 КК як нормою, що передбачає відповідальність за складений злочин – ураховану законодавцем сукупність закінчених умисного вбивства і згвалтування [7, с. 44-48]. Подібним чином розмірковує О.Б. Шигонін, зазначаючи, що вчинення насильницьких сексуальних дій і позбавлення життя потерпілої особи незалежно від просторово-часової комбінації їх поєднання складають єдиний (складений) злочин, передбачений п. 10 ч. 2 ст. 115 КК, а це виключає кваліфікацію вказаних дій за сукупністю з ч. 4 ст. 152 і ч. 3 ст. 153 КК (такий крок означатиме подвійне ставлення у вину) [8, с. 6, 7-8, 15]. Відтворює це висловлювання М.В. Сомарчук [9, с. 45].

Здійснивши тлумачення роз'яснень, наведених у пунктах 11 і 12 постанови Пленуму ВСУ від 4 червня 2010 року № 7 «Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки», К.П. Задоя так само робить висновок про те, що умисне вбивство, поєднане зі згвалтуванням і

насильницьким задоволенням статевої пристрасті неприродним способом, і, власне, статевий злочин мають кваліфікуватися лише за п. 10 ч. 2 ст. 115 КК як нормою-«цілим», що охоплює норму-«частину» (відповідні частини ст. 152 і ст. 153 КК) [10, с. 76-77]. Такий же підхід знайшов відображення в спільній статті І.І. Давидович і К.П. Задої [11, с. 18]. Виходячи з того, що згвалтування й насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом фактично є складовими частинами злочину, передбаченого п. 10 ч. 2 ст. 115 КК, І.М. Гнатів також стверджує, що цей злочин є складеним. Тому вчинене умисне вбивство, яке поєднане зі згвалтуванням або насильницьким задоволенням статевої пристрасті неприродним способом, повинно кваліфікуватися лише за п. 10 ч. 2 ст. 115 без посилання на відповідні частини статей 152 та 153 КК [12, с. 115-116].

Узагалі в юридичній літературі, як уже зазначалося, не спостерігається єдності думок з питання, чи повинна закріплена в п. 10 ч. 2 ст. 115 КК конструкція (а подібне положення міститься, зокрема, у п. «к» ч. 2 ст. 105 КК РФ і п. 7 ч. 2 ст. 139 КК Республіки Білорусь) виключати кваліфікацію за сукупністю таких злочинів, як умисне вбивство та згвалтування [13, с. 156-157; 14, с. 121-122; 15, с. 60-67; 16, с. 490-510; 17, с. 56-57; 18, с. 79-80; 19, с. 81-88; 20].

Традиційний (усталений на практиці) підхід, у межах якого аналізовані дії кваліфікуються за сукупністю злочинів і правильність якого останнім часом ставиться під серйозний багатьма вітчизняними науковцями (вище названо прізвища лише частини з них), виходить з того, що умисне вбивство не є способом учинення згвалтування, а згвалтування, своєю чергою, – способом учинення умисного вбивства. Згвалтування не охоплюється об'єктивною стороною (не містить ознак) умисного вбивства й навпаки. Указані злочини посагають на різні безпосередні об'єкти та вчиняються різними діяннями, а тому потребують самостійної юридичної оцінки [21, с. 192-193; 22, с. 58]. Відповідно, тут варто мовити не про конкуренцію частини й цілого, а про сукупність злочинів, для якої характерним є те, що жодна з кримінально-правових заборон не охоплює вчинене повністю – воно може отримати належну оцінку лише шляхом застосування кількох норм Особливої частини КК. Наведу типові приклади із судової практики.

За ч. 4 ст. 152 КК як згвалтування, що спричинило особливо тяжкі наслідки, і за п. 10 і п. 12 ч. 2 ст. 115 КК як убивство, поєднане зі згвалтуванням і вчинене за попередньою змовою групою осіб, було кваліфіковано дії Р. і С., які, згвалтувавши М., умисно позбавили її життя з помсти за опір, учинений нею при згвалтуванні. Водночас колегія суддів Судової палати у кримінальних справах ВСУ виключила з мотивувальної частини вироку вказівку на те, що в засуджених виник умисел на вбивство М. з метою приховати раніше вчинений ними злочин, оскільки таке обвинувачення їм не пред'являлось [23, с. 371-376].

Як приклад правильної кваліфікації вчиненого за сукупністю злочинів, передбачених відповідними частинами ст. 115 і ст. 153 КК, у підготовленому Вищим спеціалізованим судом України з розгляду цивільних і кримінальних справ узагальненні «Про судову практику розгляду кримінальних

провадженень щодо злочинів проти життя і здоров'я особи за 2014 рік» наводиться витяг з вироку Очаківського міськрайонного суду Миколаївської області від 1 липня 2014 року. Цим вироком А. визнано винуватим у тому, що, перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, він задовольнив статеву пристрасть неприродним способом із застосуванням насильства щодо малолітнього потерпілого С. Далі А. схопив потерпілого за шию й став стискати горло, ударив С. головою об металевий борт баржі, унаслідок чого потерпілий утратив свідомість і перестав подавати ознаки життя, після чого А. кинув тіло в річку. Дії підсудного кваліфіковано за сукупністю злочинів, передбачених ч. 3 ст. 153, пунктами 2, 10 ч. 2 ст. 115 КК.

Цілком очевидно, що ґрунт для позначеної вище наукової дискусії породжений законодавцем. Адже із закріпленого в п. 10 ч. 2 ст. 115 КК формулювання – «умисне вбивство, поєднане зі зґвалтуванням або насильницьким задоволенням статевої пристрасті неприродним способом» зовсім непросто зрозуміти, що саме воно позначає: складений злочин, підвищена суспільна небезпека якого визначається поєднанням («синтезом») убивства та іншого злочину (зґвалтування або насильницького задоволення статевої пристрасті неприродним способом), чи все ж кваліфікований різновид убивства, що не є складеним злочином і виокремлений через наявність зв'язку з учиненням найбільш небезпечних (насильницьких) статеви́х злочинів. Інакше кажучи, якому розумінню поєднання злочинів – об'єктивному чи суб'єктивному – треба віддавати перевагу?

Тут доречно нагадати, що складеними визнаються злочини, об'єктивна сторона яких складається з двох або більше діянь, кожне з яких за умови окремого (ізолюваного) учинення становило б собою самостійний злочин, який кваліфікувався б за окремою нормою КК. Однак законодавець, беручи до уваги типовість зв'язку (внутрішньої єдності) між діяннями, що утворюють складений злочин, об'єднує їх в одне ціле. Складені злочини – не плід довільного розсуду законодавця, а відображення небезпечних посягань, які мають характер суспільно шкідливої закономірності [24, с. 93]. Створення складених складів злочинів дозволяє адекватно оцінити суспільну небезпеку відповідних посягань, поєднання яких потребує більш суворого покарання, спрощує кваліфікацію злочинів. У складеному злочині діяння перебувають у субординаційній залежності: одне з них є основним і відіграє головну роль у визначенні змісту та спрямованості злочинного посягання; інше діяння є додатковим, таким, що супроводжує основне діяння, сприяє його вчиненню.

Мовити про вказану субординаційну залежність зґвалтування від вбивства достатніх підстав немає. Як загалом слушно зауважує з цього приводу І.О. Зінченко, більш доречним було б інше (зворотне) законодавче формулювання – «зґвалтування, поєднане з убивством». Адже вбивство вчиняється або в процесі зґвалтування, або після зґвалтування для його приховання, або з помсти за вчинений опір, проте завжди зґвалтування передує вбивству. Однак за такого формулювання кваліфікуючої ознаки її варто було б розміщувати в статті КК про відповідальність за зґвалтування, а не за вбивство. Тому задля збереження «підлеглого» характеру зґвалтування

щодо вбивства відповідну кваліфікуючу ознаку запропоновано позначити інакше – як «убивство при зґвалтуванні» [25, с. 341–342].

Видається, однак, що таке формулювання менш чітко (навіть порівняно з чинною редакцією п. 10 ч. 2 ст. 115 КК) позначатиме специфіку відповідного різновиду кваліфікованого вбивства, що й надалі породжуватиме дискусії. Крім цього, оскільки передбачене п. 10 ч. 2 ст. 115 КК убивство як злочин з особливою характеристикою є похідним від зґвалтування (підготовлене, учинюване або вчинене зґвалтування підштовхує злочинця скоїти вбивство, а не навпаки), мовити про «підлеглий» (службовий) характер убивства щодо зґвалтування, як не дивно це виглядає.

Н.Ф. Кузнецова, з одного боку, відносить убивство, поєднане зі зґвалтуванням, до складених злочинів, а, з іншого – констатує з посиланням на тлумачний словник, що «поєднаний» (російською мовою – «сопряженный») означає не «включений», а «взаємно пов'язаний, супроводжуваний». Відзначається, що кваліфікація «поєднаних» убивств за сукупністю з іншими злочинами порушує принцип «не можна карати двічі за одне й те саме», а тому законодавцеві треба відмовитися від конструювання кваліфікованих складів убивств через ознаку поєднання з іншими тяжкими злочинами, що мають інші об'єкти посягання [1, с. 283–287].

Пропозицію про повну відмову від кримінально-правових норм, присвячених «поєднаним» убивствам, висувають і чимало інших дослідників [17, с. 59; 26, с. 217–218; 27, с. 156–157]. Так, на думку Б.В. Волженкіна, яка імпонує Н.О. Антонюк [28, с. 299], кваліфікуючою ознакою злочину (у нашому випадку – це вбивство) може бути обставина, яка так чи інакше характеризує ознаки основного складу злочину (мотив, ціль, спосіб дії, кількість потерпілих тощо), але не вчинення іншого злочину. У випадку виключення з КК РФ норм про «поєднані» убивства, що, на погляд ученого, відповідатиме принципу справедливості й не потягне за собою послаблення кримінальної відповідальності, наприклад, убивство, поєднане зі зґвалтуванням, кваліфікуватиметься за правилами сукупності злочинів [29, с. 523, 533–534]. Вітчизняна дослідниця І.М. Гнатів переконана в тому, що використання конструкції «поєднане з ...» для створення складу злочину, суспільна небезпека якого рівнозначна суспільній небезпеці його складових (зокрема це стосується вбивства, поєданого зі зґвалтуванням), неприйнятне з огляду на загрозу порушення принципу «non bis in idem» [12, с. 8].

Питання, чи не призведе такий варіант удосконалення кримінального закону, як просте виключення з нього конструкції «убивство, поєднане зі зґвалтуванням або насильницьким задоволенням статевої пристрасті», до послаблення відповідальності за умисне посягання на життя людини, супроводжуване насильницьким статевим злочином, розглядатиметься нижче. Поки ж, дискутуючи з Б.В. Волженкіним, висловлю думку про те, що своєрідним мотивом убивства, передбаченого п. 10 ч. 2 ст. 115 КК (п. «к» ч. 2 ст. 105 КК РФ), вочевидь, є те, що до його скоєння особу спонукає підготовлене, учинюване або вчинене раніше зґвалтування. З приводу специфічної мотивації дій такого вбивці в літературі зазначається, що

внутрішньою, спонукальною причиною вчинення «поєднаного» убивства виступає: 1) мотив створення умов для вчинення іншого злочину, що полягає в подоланні перешкод на стадії готування до нього; 2) мотив подолання перешкод, які виникають у процесі вчинення основного злочину, поєднуваного з убивством (замах на злочин); 3) мотив приховування вчиненого злочину (убивство потерпілої особи, свідків); 4) мотив помсти потерпілому або особам, які заважали вчиняти злочин [27, с. 156]. Насправді не виключається й інші мотиви (зокрема сексуальні) учинення умисного убивства, поєднаного зі звалтуванням.

Н.М. Салева, яка присвятила дисертаційне дослідження проблемам кримінальної відповідальності за вбивства, поєднані з іншими злочинами, доводить, що ці вбивства, хоч і посягають на кілька об'єктів кримінально-правової охорони, не повинні розглядатись як складені злочини. Поняття поєднання, будучи похідним від інших суб'єктивних ознак умисного убивства, означає взаємозв'язок убивства та інших злочинів як самостійних явищ, що не підпорядковані одне одному й не співвідносяться між собою як ціле й частина. «Поєднане» убивство передусє, супроводжує або слідує безпосередньо за тим чи іншим злочином, може бути обумовлено цим злочином, може сприяти його вчиненню тощо. Норми КК РФ про відповідальність за «поєднані» убивства не містять ознак злочинів, з якими поєднується вбивство, указуючи лише на типові взаємозв'язки злочинних посягань. Ознака «поєднаності» убивства є похідною (конкретизацією) від інших суб'єктивних ознак убивства, які традиційно визнаються кваліфікуючими ознаками. Кваліфікація «поєднаних» убивств має здійснюватися за сукупністю злочинів, що не означає дублювання відповідальності й не порушуватиме принцип справедливості. Перевага такої кваліфікації полягає, зокрема, у тому, що вона дозволяє диференціювати кримінальну відповідальність у випадку замаху на «поєднане» убивство або на злочин, з яким воно поєднане, урахувати кваліфікуючі ознаки останнього (наприклад, неповноліття особи, потерпілої від звалтування) [30, с. 8, 66–88]. До речі, Н.А. Дідківська також не сумнівається в тому, що злочин, караний за п. 10 ч. 2 ст. 115 КК, належить до умисних убивств за обтяжуючих обставин, які характеризують саме суб'єктивну сторону складу злочину [31, с. 134].

У п. «к» ч. 2 ст. 105 КК РФ передбачено відповідальність за вбивство з певною характеристикою (обтяжене зв'язком з іншими злочинами), а не за вбивство й поєднані з ними злочини (ураховану законодавцем сукупність злочинів). При кваліфікації всіх цих злочинів лише за п. «к» ч. 2 ст. 105 КК РФ ігноруватиметься обумовленість учинення вбивства злочинами проти статевої свободи й статевої недоторканності, що вказує на необхідність кваліфікації скоєного за сукупністю злочинів [32, с. 29–34]. Цікаво, що навіть Конституційний Суд РФ, відмовляючи в прийнятті до розгляду відповідної скарги одного з громадян, своєю ухвалою від 24 вересня 2012 року визначив, що п. «к» ч. 2 ст. 105, п. «в» ч. 3 ст. 131 і п. «в» ч. 3 ст. 132 КК РФ містять описання різних злочинів, які не співвідносяться між собою як ціле й частина [19, с. 83].

З наведених міркувань науковців, які намагалися розібратися в суті злочину, передбаченого п. 10 ч. 2 ст. 115 КК (його російського аналога), випливає, що це посягання явно не «вписується» у визначення насильницького складеного злочину як одиначного злочину, «законодавча характеристика якого передбачає насильство як окремих (самостійний) «фрагмент» об'єктивної сторони» [11, с. 15].

На підтримку усталеної позиції, згідно з якою в аналізованій ситуації треба вбачати сукупність злочинів (убивство, поєднане зі звалтуванням, і звалтування), Л.П. Брич, як і Н.Ф. Кузнецова, звертається до лінгвістичного значення терміна «поєднаний». Цим терміном позначається зв'язок між самостійними предметами, явищами, що можуть існувати відокремлено. У кримінальному праві термін «поєднаний» треба розуміти так, що ним позначено не істотні ознаки явища, яким є конкретний склад злочину, а наявність умов існування цього явища, зокрема, одночасне вчинення злочинів. Ця одночасність не означає, що той злочин, юридичний склад якого містить указівку на поєднання, охоплює інший, а тому вчинене має розглядатися як реальна сукупність злочинів [33, с. 75]. Задля справедливості відзначу, що, якщо вдаватися до філологічних тонкощів і тлумачних словників української або російської мови, то аргументи можна відшукати на користь протилежних позицій з розглядуваного питання кримінально-правової кваліфікації.

Таким чином, роблю проміжний висновок про те, що *de lege lata* немає достатніх підстав відмовлятися від кваліфікації звалтування та умисного вбивства, поєднаного зі звалтуванням, за сукупністю злочинів, передбачених відповідними частинами статей 115 і 152 КК, посилаючись на те, що в п. 10 ч. 2 ст. 115 КК передбачено відповідальність за складений злочин.

В абз. 3 п. 14 постанови Пленуму ВСУ від 7 лютого 2003 року № 2 «Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи» роз'яснюється, що, якщо з метою приховати звалтування чи замах на цей злочин було вчинено умисне вбивство потерпілої особи через певний час після вчинення зазначеного злочину, то дії винного слід кваліфікувати за відповідною частиною ст. 152 або статтями 15 і 152 і за п. 9 ч. 2 ст. 115 КК. При цьому не уточнюється, скільки часу має спливати після вчинення звалтування для того, щоб умисне вбивство, учинене з метою приховати передбачений ст. 152 КК злочин, кваліфікувалося саме за п. 9 ч. 2 ст. 115 КК. У літературі трапляється пропозиція уточнити наведене роз'яснення, виклавши його в такій редакції: «Якщо ж винна особа вчиняє вбивство потерпілої особи з метою приховати звалтування або насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом, її дії слід кваліфікувати за п. 9 ч. 2 ст. 115 та ч. 1 (за відсутності кваліфікуючих ознак) ст. 152 або ст. 153 КК України» [34, с. 200, 206]. Як бачимо, ця пропозиція виходить з того, що вирішальне значення для кваліфікації вчиненого має відігравати не тривалість відповідного проміжку часу, а наявність або відсутність у винного певної мети.

Вироком Апеляційного суду Миколаївської області за ч. 4 ст. 152, ч. 3 ст. 152, пунктами 9, 10 ч. 2 ст. 115 КК було засуджено С., який із застосуванням фізичного насильства зґвалтував Н. і задовольнив з нею статеву пристрасть неприродним способом, після чого задушив потерпілу. ВСУ своєю ухвалою від 6 жовтня 2015 року виключив з вироку вказівку на 9 ч. 2 ст. 115 КК, оскільки засуджений позбавив потерпілу життя під час учинення щодо неї статевих злочинів, у зв'язку з чим його дії в цій частині охоплюються п. 10 ч. 2 ст. 115 КК [35, с. 8].

Принагідно зауважу, що якщо бути послідовним, то при бажанні порушення принципу *non bis in idem* можна побачити й у п. 9 ч. 2 ст. 115 КК, адже згідно з цією нормою обставиною, що має кваліфікуюче значення та обтяжує кримінальну відповідальність, виступає інший (відмінний від убивства) злочин, а точніше відповідний зв'язок з ним.

Критикуючи наведене роз'яснення Пленуму ВСУ, Н.А. Дідківська стверджує, що п. 10 ч. 2 ст. 115 КК у певних своїх проявах є щодо п. 9 ч. 2 ст. 115 КК спеціальною нормою, оскільки передбачає зв'язок умисного вбивства зі злочинном певного виду, а не будь-яким злочином узагалі [31, с. 9, 137–138, 202]. Звідси випливає, що п. 10 ч. 2 ст. 115 КК, а не п. 9 ч. 2 цієї статті КК має застосовуватися, зокрема, у випадках, коли винний учиняє вбивство з метою полегшити вчинення зґвалтування (подолати опір потерпілої особи), з помсти за такий опір, у зв'язку зі схильністю винного до садизму, з метою досягнення оргазму, у процесі переживання оргазму й навіть задля приховування вчиненого раніше зґвалтування. Особливістю аналізованого різновиду умисного вбивства, як слушно зазначає О.Б. Шигонін, є те, що застосоване при його вчиненні насильство може як мати інструментальний характер, так і використовуватися винним задля отримання сексуального задоволення [8, с. 1].

Загалом сприймаючи тезу Н.А. Дідківської про п. 10 ч. 2 ст. 115 КК як спеціальну норму щодо п. 9 ч. 2 ст. 115 КК (це, до речі, унеможливило одночасне інкримінування вказаних кримінально-правових норм при оцінці одних і тих саме фактичних обставин), водночас хотів би зауважити, що у випадку виключення з ч. 2 ст. 115 КК вказівки на п. 10 не всі різновиди «поєднаного» убивства, які наразі кваліфікуються за п. 10 ч. 2 ст. 115 КК і (треба так розуміти) характеризуються підвищеною суспільною небезпекою, зможуть кваліфікуватися за ч. 2 ст. 115 КК. Адже передбачене її п. 9 формулювання «з метою приховати інший злочин або полегшити його вчинення» не дозволяє охопити випадки поєднаного зі зґвалтуванням умисного вбивства, наприклад, із садистських спонукань, з помсти за вчинений опір або за розголошення факту вчинення зґвалтування. Сказане підтверджується висловлюванням Н.А. Дідківської про те, що «умисне вбивство, передбачене пунктом 10 ч. 2 ст. 115 КК, в одних своїх проявах може охоплюватися змістом пункту п. 9 ч. 2 ст. 115 КК, а в інших проявах – виходити за межі такого змісту» [31, с. 137].

Стверджуючи, що п. 10 ч. 2 ст. 115 КК розрахований лише на умисні вбивства, учинювані «з метою реалізації сексуального мотиву» [9, с. 45], М.В. Сомарчук, як видається, не виправдано звужує сферу застосування досліджуваної кримінально-правової норми. Пропозиція ж *de lege ferenda* встановити в п. 10 ч. 2 ст. 115 КК відповідальність за умисне вбивство «із

сексуальних мотивів» сприймається неоднозначно. З одного боку, слід погодитися з тим, що вбивства, учинювані із сексуальних спонукань, характеризуються підвищеною суспільною небезпекою незалежно від того, чи поєднані вони зі звалтуваннями або іншими статевими злочинами [36]. До вбивств, учинюваних для задоволення злочинцем своїх сексуальних потреб, фахівці відносять, наприклад, завдання ударом ножом у ділянку молочних залоз і статевих органів жертви, смоктання та облизування ран, які виникають при цьому, тертя об них статевим членом. У процесі вчинення таких дій і при вигляді страждань жертви у винного може виникати ерекція й відбуватися сім'явипорскування [37, с. 122]. З іншого боку, аналізована пропозиція не бере до уваги хоча б ту обставину, що звалтування (це стосується й посягання, караного за ст. 153 КК) не завжди вчиняється із сексуальним мотивом. Хоч останній, судячи з матеріалів правозастосовної практики, є найбільш розповсюдженим при вчиненні звалтувань, тут можливі й автономні відносно сексуального мотиву спонукання (помста, бажання принизити потерпілу особу або копіювати поведінку інших учасників групи, хуліганські спонукання, ревнощі, бажання примусити потерпілу особу одружитися, національна, релігійна ненависть чи ворожнеча тощо).

Оскільки п. 9 ч. 2 ст. 115 КК не охоплює всі можливі різновиди зв'язку між умисним убивством і насильницькими статевими злочинами, виключати з ч. 2 ст. 115 КК його п. 10 КК, не поєднуючи такий крок з іншими законодавчими змінами, не можна. У протилежному випадку (усупереч точці зору Б.В. Волженкіна та інших опонентів законодавчої конструкції «поєднаних» убивств) станеться послаблення кримінальної відповідальності за певні різновиди умисних убивств, віднесених наразі до числа кваліфікованих. Доцільно рухатись іншим шляхом, уточнюючи відповідні законодавчі положення. Тим більше, що при формулюванні п. 10 ч. 2 ст. 115 КК законодавець продемонстрував навряд чи виправдану вибірковість. Про це саме (щоправда, стосовно інших кримінально-правових ситуацій) говорить і Л.П. Брич, яка закликає відмовитися від використання й замінити термін «поєднаний», яким законодавець оперує в статтях Особливої частини КК для позначення зв'язку суспільно небезпечного діяння зі способом учинення злочину чи суспільно небезпечними наслідками [38, с. 6].

Щодо позначення в тексті КК «поєднаних» убивств, то загалом прийнятним вважаю формулювання, запропоноване М.О. Бабієм, який говорить про вбивство, учинене у зв'язку з іншим злочином [16, с. 510]. Такий зворот, охоплюючи різні можливі варіанти поєднання умисного вбивства з іншими злочинами, спроможний усунути притаманну п. 10 ч. 2 ст. 115 КК фрагментарність. Зрозуміло, що у випадку сприйняття законодавцем цього варіанту вдосконалення КК з ч. 2 його ст. 115 треба буде виключати (або принаймні змінювати, що, мабуть, доречніше) п. 10, а п. 9 вимагатиме відповідного уточнення. Зворот «убивство, учинене у зв'язку з іншим злочином» дозволить охопити вбивства, учинювані з метою підготовки або

полегшення вчинення іншого злочину, його приховування чи ускладнення розслідування тощо. Подібним чином розмірковує Н.А. Дідківська, яка пропонує викласти п. 9 ч. 2 ст. 115 КК у такій редакції: «умисне вбивство у зв'язку з учиненням злочину чи іншого суспільно небезпечного діяння, передбаченого цим Кодексом». У цьому разі, стверджує дослідниця, «немає необхідності зберігати в ч. 2 ст. 115 КК як окремі обтяжуючі обставини умисного вбивства його поєднання зі злочинами певних видів (перш за все це стосується п. 10 ч. 2 ст. 115 КК)» [31, с. 9, 202].

Хотів би все ж зауважити, що формулювання «умисне вбивство у зв'язку з учиненням злочину чи іншого суспільно небезпечного діяння, передбаченого цим Кодексом», попри свою бажану універсальність, не дозволить охопити умисні вбивства, учинювані на сексуальному ґрунті, не поєднувані, однак, зі звалтуванням або насильницьким задоволенням статевої пристрасті неприродним способом. Виходить, що доктринальна пропозиція (М.В. Сомарчук) установити в п. 10 ч. 2 ст. 115 КК відповідальність за умисне вбивство із сексуальних мотивів (над формулюванням варто подумати додатково), якщо її поєднати з викладеною вище ідеєю реформування п. 9 ч. 2 ст. 115 КК, не позбавлена логіки.

В абз. 2 п. 14 постанови Пленуму ВСУ від 7 лютого 2003 року № 2 «Про судову практику у справах про злочини проти життя та здоров'я особи» зазначається, що умисне вбивство з метою задовольнити статеву пристрасть з трупом тягне відповідальність за п. 10 ч. 2 ст. 115 КК як убивство, поєднане зі звалтуванням або насильницьким задоволенням статевої пристрасті неприродним способом.

Помилковість цього роз'яснення, яке поділяється окремими дослідниками [4, с. 201, 202; 39, с. 37], убачається в тому, що задоволення статевої пристрасті з трупом немає підстав розглядати як посягання на статеву свободу чи статеву недоторканість людини і, відповідно, визнавати вчинене звалтуванням чи насильницьким задоволенням статевої пристрасті неприродним способом [3, с. 225; 9, с. 44; 11, с. 18; 14, с. 122-123; 31, с. 139-140; 40, с. 38; 41, с. 266]. Про придушення злочинцем волі потерпілої особи, учинення сексуальних дій усупереч волі потерпілої особи при вчиненні статевого акту з трупом (некрофілія) не може бути й мови, оскільки всі біологічні, інтелектуальні й моральні складові людини втрачаються під час настання смерті [42]. Нагадаю, що М.Д. Шаргородський і П.П. Осіпов обґрунтовано не вбачали порушення статевої відносин у випадках учинення сексуальних дій, спрямованих на неживий предмет чи тварину [43, с. 622]. Відповідно, злочинами, учинюваними на сексуальному ґрунті, можуть бути визнані й ті злочини, які за чинним КК не належать до кримінально караних посягань на статеву свободу й статеву недоторканість особи (наруга над тілом померлого, крадіжка речей фетишистом, жорстоке поводження з тваринами, ексгібіціонізм у громадському місці, розцінюваний як хуліганство тощо).

Кваліфікація такої поведінки, як умисне вбивство з метою задовольнити статеву пристрасть з трупом, має здійснюватися за сукупністю злочинів – за п. 9 ч. 2 ст. 115 КК (убивство з метою полегшити вчинення іншого злочину) і

за відповідною частиною ст. 297 КК (наруга над тілом померлого). Якщо особа вчинила умисне вбивство з метою задовольнити статеву пристрасть з трупом потерпілого, однак сам акт некрофілії здійснити не встигнула, то вчинене повинне кваліфікуватись п. 9 ч. 2 ст. 115, ч. 1 ст. 14 і відповідною частиною ст. 297 КК (готування до наруги над тілом потерпілого). Якщо винний, учинивши вбивство під час подолання опору потерпілого, учиняє з останнім статеві зносини, не усвідомлює при цьому того, що потерпілий уже загинув, то вчинене за спрямованістю умислу має розцінюватись як умисне вбивство, поєднане зі зґвалтуванням, і як закінчений замах на зґвалтування.

Висновки. Таким чином, позитивна або негативна відповідь на питання, чи виключає закріплена в п. 10 ч. 2 ст. 115 КК конструкція «поєданого» убивства кваліфікацію за сукупністю злочинів, передбачених відповідними частинами статтями 115, 152 КК, і чи поглинається нею факт учинення особою зґвалтування, залежить від визнання або, навпаки, невизнання вказаного вбивства складеним злочином. Більш переконливими видаються аргументи тих дослідників, які заперечують належність умисного вбивства, поєданого зі зґвалтуванням, до числа складених злочинів і, відповідно, не вважають за доцільне відмовлятися від усталеного на практиці підходу щодо кваліфікації зґвалтування та умисного вбивства, поєданого зі зґвалтуванням, за сукупністю злочинів, передбачених статтями 115 і 152 КК. При цьому умисне позбавлення життя потерпілої особи не може визнаватися проявом особливо тяжких наслідків зґвалтування. При кваліфікації аналізованих дій слід, крім усього іншого, виходити з того, що п. 10 ч. 2 ст. 115 КК у певних своїх проявах є щодо п. 9 ч. 2 ст. 115 КК спеціальною нормою.

Разом з тим, оскільки п. 9 ч. 2 ст. 115 КК не охоплює всі можливі різновиди зв'язку між умисним убивством і насильницькими статевими злочинами, виключати з ч. 2 ст. 115 КК його п. 10 КК, не поєднуючи такий крок з іншими законодавчими змінами, було б неправильно. У вдосконаленому п. 9 ч. 2 ст. 115 КК повинно йтися про умисне вбивство у зв'язку з учиненням злочину чи іншого суспільно небезпечного діяння, передбаченого КК. При поліпшенні п. 10 ч. 2 ст. 115 КК треба відмовитись від позбавленого однозначності формулювання «убивство, поєдане із ...» і водночас урахувати необхідність інкримінування цієї кримінально-правової норми у випадках учинення умисних убивств, учинюваних на сексуальному ґрунті, не поєднуваних зі зґвалтуванням або насильницьким задоволенням статевої пристрасті неприродним способом.

Використані джерела:

1. Кузнецова Н. Ф. Проблемы квалификации преступлений : Лекции по спецкурсу «Основы квалификации преступлений» / Науч. ред. и предисл. академика В. Н. Кудрявцева / Н. Ф. Кузнецова. – М. : Издательский Дом «Городец», 2007. – 336 с.

2. Фідря Ю. О. Окремі питання кваліфікації зґвалтування / Ю. О. Фідря // Політика у сфері боротьби зі злочинністю : актуальні проблеми сьогодення : Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. – 25-26 лютого 2011

року. – Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2011. – С. 104–106.

3. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. – 4-е вид., переробл. та доповн. / Відп. ред. С. С. Яценко. – К. : А.С.К., 2005. – 848 с.

4. Гришук В. К. Умисне вбивства за кримінальним правом України та Республіки Польща : юридичний аналіз складів злочинів : монографія / В. К. Гришук, Н. Є. Маковецька. – Хмельницький : Хмельницький ун-т управління та права, 2012. – 268 с.

5. Навроцький В. О. Основи кримінально-правової кваліфікації : навч. посібник / В. О. Навроцький. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 704 с.

6. Ярмиш Н. М. Про виконання в кримінальному праві конститутційної заборони подвійного притягнення до кримінальної відповідальності / Н. М. Ярмиш // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2012. – № 1. – С. 36–42.

7. Крючкова О. Убивство, поєднане зі звалтуванням / О. Крючкова // Вісник прокуратури. – 2011. – № 3. – С. 44–48.

8. Шигонін О. Б. Умисне вбивство, поєднане зі звалтуванням або насильницьким задоволенням статевої пристрасті неприродним способом : кримінологічна характеристика та запобігання : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / О. Б. Шигонін. – Х., 2011. – 20 с.

9. Сомарчук М. В. Проблемні аспекти поняття умисного вбивства, поєданого зі звалтуванням або насильницьким задоволенням статевої пристрасті неприродним способом / М. В. Сомарчук // Науковий вісник Херсонського державного університету. – Серія «Юридичні науки». – 2016. – Вип. 1. – Т. 4. – С. 43–46.

10. Задоя К. П. Проблеми суперечності (неузгодженості) положень постанов Пленуму Верховного Суду України щодо кваліфікації окремих проявів множинності злочинів / К. П. Задоя // Судова апеляція. – 2010. – № 4. – С. 72–77.

11. Давидович І. І. Кваліфікація випадків умисного спричинення смерті людини при вчиненні складених насильницьких злочинів : теоретичні та правозастосовні підходи / І. І. Давидович, К. П. Задоя // Адвокат. – 2012. – № 12. – С. 15–19.

12. Гнатів І. М. Принцип «non bis in idem» у кримінальному праві України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Гнатів Ірина Михайлівна. – Львів, 2013. – 228 с.

13. Бородин С. В. Преступлення против жизни / С. В. Бородин. – М. : Юристь, 1999. – 356 с.

14. Энциклопедия уголовного права. Т. 15. Преступления против половой свободы и половой неприкосновенности личности. – Издание профессора Малинина. – СПб ГКА, СПб., 2011. – 580 с.

15. Зінченко І. О. Множинність злочинів : поняття, види, призначення покарання : монографія / І. О. Зінченко, В. І. Тютюгін / за заг. ред. проф. Тютюгіна В. І. – Х. : Фінн, 2008. – 336 с.

16. Бабий Н. А. Сопряженные преступления по УК России и Беларуси : анализ сравнительный и не только / Н. А. Бабий // Российский ежегодник уголовного права. № 2. 2007 / под ред. д-ра юрид. наук, проф. Б. В. Волженкина. – СПб. : ООО «Университетский издательский консорциум «Юридическая книга», 2008. – С. 490–510.

17. Пудовочкин Ю. Признаки совокупности преступлений в современной судебной практике / Ю. Пудовочкин // Уголовное право. – 2009. – № 4. – С. 54–59.

18. Энгельгардт А. Совершение двух и более преступлений в отсутствие совокупности / А. Энгельгардт // Уголовное право. – 2012. – № 3. – С. 79–82.

19. Тыдыкова Н. В. Уголовно-правовая характеристика и вопросы квалификации насильственных преступлений : монография / Н. В. Тыдыкова. – М. : Юрлитинформ, 2013. – 192 с.

20. Бабичев А. Г. Убийство, сопряженное с другим преступлением : юридическая природа, квалификация и дифференциация ответственности [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.eurasialaw.ru/index.php?option=com_content&view=article&id=6647%3A2014-11-10-08-56-28&catid=196%3A2010-12-29-10-42-57&limitstart=1.

21. Коржанський М. Й. Об'єкт і предмет злочину : монографія / М. Й. Коржанський. – Д. : Юрид. академія МВС України; Ліра ЛТД, 2005. – 252 с.

22. Тишкевич С. И. Единая теория уголовного нормотворчества и квалификации преступлений : Основные концептуальные положения. Теоретическая модель Уголовного кодекса суверенной Республики Беларусь : монография / С. И. Тишкевич. – Минск : АМ МВД РБ, 1992. – 181 с.

23. Кримінальне судочинство в Україні : Судова практика. Злочини проти життя особи (убивства): Офіц. вид. / Верховний Суд України; Відп. ред. П. П. Филипчук. – К. : Вид. Дім «Ін Юре», 2007. – 960 с.

24. Малков В. П. Совокупность преступлений (вопросы квалификации и назначения наказания) / В. П. Малков. – Казань : Изд-во Казанского ун-та, 1974. – 307 с.

25. Энциклопедия уголовного права. Т. 3. Понятие преступления. – Издание профессора Малинина. – СПб., 2005. – 522 с.

26. Лопашенко Н. А. Убийство, сопряженное с другим преступлением (на примере убийства, сопряженного с похищением человека) / Н. А. Лопашенко // Современное состояние и проблемы уголовного и уголовно-процессуального права, юридической психологии. Секция «Уголовное право» : Материалы Междунар. науч.-практ. конф., Россия, г. Волгоград, 13-14 декабря 2012 г.; сост.: Л. В. Лобанова, Н. В. Висков, Л. Н. Ларионова. – Волгоград: Изд-во ВолГУ, 2012. – С. 214-225.

27. Рожнов А. П. Проблемы квалификации убийств, сопряженных с иными преступлениями / А. П. Рожнов // Вестник Волгоградского гос. ун-та. Серия 5. Юриспруденция. – 2011. – № 1. – С. 152-158.

28. Антонюк Н. Злочини проти особи в роз'ясненнях Пленуму Верховного Суду України / Н. Антонюк // Вісник Львівського університету. Серія юридична. – 2010. – Випуск 51. – С. 298-307.

29. Волженкин Б. В. Избранные труды по уголовному праву и криминологии (1963-2007 гг.) / Б. В. Волженкин. – СПб. : Изд-во Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2008. – 971 с.

30. Салева Н. Н. Убийство, сопряженное с иными преступлениями : проблемы квалификации и уголовной ответственности : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Салева Наталья Николаевна. – Омск, 2006. – 213 с.

31. Дідківська Н. А. Кримінальна відповідальність за умисне вбивство з метою приховати інший злочин або полегшити його вчинення : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Дідківська Наталя Анатоліївна. – К., 2005. – 288 с.

32. Краев Д. Основной вопрос квалификации убийств, сопряженных с иными преступлениями (пп. «в», «з», «к» ч. 2 ст. 105 УК РФ) / Д. Краев // Уголовное право. – 2011. – № 4. – С. 29-34.

33. Брич Л. П. Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканності особи за законодавством України / Л. П. Брич. – Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2010. – 84 с.

34. Кримінальна відповідальність за звалтування та насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом : монографія / А. В. Савченко, В. В. Кузнецов, Д. П. Москаль, М. В. Сийплік ; за ред. д.ю.н., проф. О.М. Джужи. – Ужгород : ТОВ «ІВА», 2012. – 272 с.

35. Судова практика у справах про злочини проти статевої свободи та статевої недоторканності особи / Верховний Суд України // Юридичний вісник України (Інформаційно-правовий банк). – 30 вересня – 6 жовтня 2016 р. – № 39. – С. 2–11.

36. Стетюха М. П. Убийства, сопряженные с изнасилованием и (или) насильственными действиями сексуального характера : уголовно-правовые и криминологические аспекты : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / М. П. Стетюха. – Ростов-на-Дону, 2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lawtheses.com/ubiystva-sopryazhennye-s-iznasilovaniem-i-ili-nasilstvennyimi-deystviyami-seksualnogo-haraktera>.

37. Старович З. Судебная сексология : пер. с польск. / З. Старович. – М. : Юрид. лит., 1991. – 336 с.

38. Брич Л. П. Теоретичні засади розмежування складів злочинів : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08 / Л. П. Брич. – Львів, 2014. – 34 с.

39. Ярмиш Н. М. Проблеми кримінально-правової кваліфікації (злочини проти життя та здоров'я особи, проти власності, у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг) : навч. посіб. / Н. М. Ярмиш. – К. : Національна академія прокуратури України, 2014. – 192 с.

40. Мальков С. Квалификация насильственных действий сексуального характера, сопряженных с убийством / С. Мальков, Т. Леонова // Уголовное право. – 2008. – № 4. – С. 36–39.

41. Бабий Н. А. Квалификация убийств / Н. А. Бабий. – Минск : Тесей, 2009. – 602 с.

42. Миллерова Е. А. О некоторых проблемах отграничения убийства от надругательства над телом умершего при квалификации преступных деяний / Е. А. Миллерова, Е. В. Миллеров [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://jurnal.org/articles/2013/ur126.html>.

43. Курс советского уголовного права. Часть Особенная / Отв. ред. проф. Н. А. Беляев, проф. М. Д. Шаргородский. – Т. 3. – Л. : Изд-во Ленинградского ун-та, 1973. – 836 с.

Стаття надійшла до редколегії 15.11.2016

Дудоров А.А. Умышленное убийство, сопряженное с изнасилованием: вопросы квалификации и совершенствования уголовного закона

В статье рассматривается проблема принадлежности умышленного убийства, сопряженного с изнасилованием и насильственным удовлетворением половой страсти в извращенных способах (п. 10 ч. 2 ст. 115 Уголовного кодекса Украины), к числу составных преступлений, а также освещаются связанные этим вопросы квалификации насильственных преступлений. С учетом подходов, разработанных доктриной, сформулированы предложения по совершенствованию уголовного закона в части ответственности за «сопряженные» убийства.

Ключевые слова: *убийство, изнасилование, квалификация, совокупность преступлений, составное преступление, особо тяжкие последствия.*

Dudorov A.A. Murder Involving Rape: Issues of Qualification and Improvement of Criminal Law

The problem of referring murder combined with rape and violent unnatural gratification of sexual desire (clause 10, part 2, Article 115 of the Criminal Code of Ukraine) to the category of composed crimes is raised and related issues of crimes qualification are discussed.

It is proved that a positive or negative response to the question of whether the structure of "combined" murder fixed in clause 10, part 2, Article 115 of the Criminal Code of Ukraine eliminates qualification for multiple offenses stipulated by the relevant parts of Articles 115 and 152 of the Criminal Code of Ukraine, and whether the fact of rape committed by a person is absorbed by it, depends on recognition or, conversely, non recognition of the discussed type of murder as a composed crime.

The author recognizes as more convincing the arguments by those scholars who deny reference of murder combined with rape, to the composed crimes and consequently do not consider it appropriate to deviate from established approach in practice to qualifying rape and murder combined with rape, for totality of offenses under the relevant parts of Articles 115 and 152 of the Criminal Code of Ukraine. At the same time it is established that intentional deprivation of victim's life cannot be recognized as manifestation of extremely aggravated consequences caused by rape.

It is shown that when classifying discussed actions it should be considered, among other things, that clause 10, part 2, Article 115 of the Criminal Code of Ukraine in some of its applications is a special rule in relation to clause 9, part 2, Article 115 of the Criminal Code of Ukraine, which refers to the murder with intent to conceal another crime or facilitate its commission. However, it is proved that since clause 9, part 2, Article 115 of the Criminal Code of Ukraine does not include all possible types of connection between murder and violent sexual offenses it will be incorrect to exclude clause 10 from part 2 of Art. 115 of the Criminal Code of Ukraine without combining such step with other legislative changes.

Based on the analysis of approaches developed by the doctrine, proposals to improve criminal law in the area of liability for "combined" murders are formulated. According to the author, clause 9, part 2, Article 115 of the Criminal Code of Ukraine should address murder in connection with the commission of a crime or other socially dangerous offense under the Criminal Code. And when improving clause 10, part 2, Article 115 of the Criminal Code of Ukraine, one should abandon ambiguous wording of the "combined" murder and instead consider the need to employ this criminal law norm in cases of intentional homicides, committed on sexual grounds without connections, however, with rape or violent unnatural gratification of sexual desire.

Key words: *murder, rape, qualification, totality of offenses, composed crime, extremely aggravated consequences.*

УДК 343.3/7

Є. В. Пилипенко

ПОТЕРПЛІЙ ЯК ОБОВ'ЯЗКОВА ОЗНАКА ПЕРЕШКОДЖАННЯ ЗАКОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Статтю присвячено аналізу спеціального потерпілого як факультативної ознаки складів злочинів, що полягають у перешкодженні законній діяльності. На підставі проведеного аналізу запропоновано зміни до кримінального законодавства щодо визначення ознак потерпілого в зазначених складах злочинів.

Ключові слова: *перешкодження, законна діяльність, військове формування, журналіст.*